

Mia Bašić, studentica III. godine
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**EUROPSKA ZAJEDNICA NARODA I UNIVERZALNE VREDNOSTI,
(ur.) Prof. dr. Gordana Vukadinović i prof. dr. Agneš Kartag- Odri;
Novi Sad 2010., p. 323**

Tematika Europske unije i njenih vrijednosti s vremenom je postala jedna od najintranantnijih tema interesa velikog broja pravnih istraživača. Pitanja koja se otvaraju u toj tematici postala su važna za nas, ali i za čitavu regiju i države jugoistočne Europe koje su izrazile želju postati dio zajednice europskih naroda. Proces integracije i harmonizacije propisa sa normama EU pretpostavljaju i teorijska razmatranja prije svega o vrijednostima na kojima treba počivati pravo koje se podvrgava procesu harmonizacije. Kako bi razmijenili iskustva sa šireg geografskog područja o univerzalnim vrijednostima, a u cilju zajedničkog nastavljanja, produblivanja i proširivanja suradnje kao i u cilju razmatranja pozicije naroda u regiji u kontekstu Zajednice europskih naroda i univerzalnih vrijednosti, u Srijemskim Karlovcima od 12. do 14. rujna 2008. godine, a u organizaciji Novosadske asocijacije za teoriju, etiku i filozofiju prava održao se drugi međunarodni skup pod naslovom *Evropska zajednica naroda i univerzalne vrednosti*. Povodom ovog skupa izdana je knjiga istoimenog naziva. Knjiga je podijeljena u dva dijela koja obrađuju dvije teme: jedna je tematika Europske unije, a druga se tematika odnosi na problematiku univerzalnih vrijednosti. Knjiga ima 323 stranice, izašla je u izdanju *Novosadske asocijacije za teoriju, etiku i filozofiju prava*, u Novom Sadu 2010., a pod uredničkom palicom prof. dr. Gordane Vukadinović i prof. dr. Agneš Kartag- Odri.

Prvi dio sadrži ukupno pet radova obuhvaćenih zajedničkim naslovom **“Evropska Zajednica Naroda”**. (1) „*The Philosophy of Scandinavian Legal Realism*“ (p. 13.- 28.) prvi je rad ovog dijela, a izložio ga je prof. dr. emerius Jes Bjarup sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Stockholmu u Švedskoj. J. Bjarup predstavlja nam filozofiju skandinavskog pravnog realizma (SPR) koji su pravac jurisprudencije utemeljili švedski filozof Axel Hägerström i danski filozof i pravnik Alf Ross. SPR je imao za cilj spriječiti negativan utjecaj koji je metafizika imala na pravno mišljenje i osigurati sigurnu filozofsku osnovu za znanstveno proučavanje prava. Autor ovdje predstavlja Hägerströmovu filozofsku teoriju i nastoji dokazati da je on posvećen metafizičkom pristupu, da se svijet u prostoru i vremenu sastoji od slučajnih pravilnosti između stvari i događaja i apsolutno je lišen vrijednosti koje bi mogli povezati sa epistemološkim stavom, da se stvarnost može spoznati putem iskustva. (2) U drugom radu *“Uloga i značaj ideje regionalizma: slučaj Vojvodina”* (p. 29.- 40.) autorica mr. Biljana Knežević (Novi Sad, Srbija) analizira ideju regionalizma i utjecaj koji ona ima na pojam nacionalne države, proces decentralizacije i europske integracije AP Vojvodine. Kroz prizmu političke teorije po kojoj je država- nacija stvar prošlosti, autorica nastoji prikazati

da se njena budućnost polako realizira kroz podjelu na manje razine zajednice-regije. (3) U radu „*Evropska unija kao obrazac vrednosti evropske zajednice naroda*“ (p. 41.- 57.) prof. dr. Dragan M. Mitrović sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Beogradu zastupa uvjerenje da se pod “europskom zajednicom naroda”, ne misli na njeno geografsko jedinstvo ili pripadnost istom dijelu svjetskog prostora, već na njeno civilizacijsko i suvremeno kulturno jedinstvo potaknuto europskim idejama i vrijednostima koje su do danas postale univerzalne. Također, autor ovdje tvrdi da su tim vrijednostima prilagođene i druge važne pravne ideje i vrijednosti, a sve to s ciljem da EU kao europska zajednica naroda u dogledno vrijeme postane istinska i potpuna zajednička država europskih naroda. (4) U radu “*A View of the European Community and the Universal Legal Values of Today*” (p. 58.- 64.) prof. dr. Gordana Vukadinović sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Novom Sadu polazi od dvije postavke. (i) Europu, prostorno ne veliki kontinent, čine brojni srodni narodi koji su vrlo rano formirali jednu civilizacijsko- kulturnu cjelinu od antike, kojoj Rimsko Carstvo daje politički oblik, do danas sa visokim nivoom proklamiranih i ostvarenih vrijednosti. (ii) Početak trećeg tisućljeća karakterizira, osim ekonomske i političke integracije, i izgradnja mehanizma kolektivne sigurnosti, odnosno nastojanja da se oblikuje jedan novi europski identitet koji počiva na univerzalnim vrijednostima: demokraciji, vladavini prava, ljudskom dostojanstvu, slobodi, jednakosti, pravdi i solidarnosti. Centralni doprinos europskih naroda sadržan je u općoj vrijednosti prava kao sredstva opstanka i razvoja čovjeka i društva kao i u izvođenju svih vrijednosti i prava iz čovjeka i njegova društva. (5) U radu “*Nužnost psihosocijalne i demokratske determinisanosti života i osnovnih vrednosti u Evropskoj uniji*” (p. 65.- 67) prof. dr. Milorad A. Žižić sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Prištini tvrdi kako je EU realnost u potrebi postojanja multipolarnog svijeta koja treba obuhvatiti sve zemlje Europe, uključujući i Rusiju, koja svoju viziju i koncepciju treba definirati na humanom održivom konceptu društvenog razvoja i prirodnog prirasta, kao i na uspostavljanju i jačanju socijalnih i demokratskih vrijednosti sa odustajanjem od neoliberalnog kapitalističkog koncepta i povratka na stabilne temelje nekadašnjeg socijal- demokratskog ustrojstva društva sa snažnim instrumentima kontrole i njihovog racionalnog unapređivanja.

Drugi dio znatno je opširniji od prethodnog i sadrži ukupno osamnaest radova obuhvaćenih zajedničkim naslovom „**Univerzalne vrijednosti**“. Ovdje ističemo samo prvih pet radova ovog dijela koje su autorici ovog prikaza bila zanimljivija od drugih, dok ćemo ostatak tek taksativno nabrojiti. (1) U prvom tekstu „*Moral Values and the Law*“ (p. 71.- 85.) prof. emeritus Jes Bjarup sa Pravnog fakulteta Sveučilišta u Stockholmu u Švedskoj piše o odnosu moralnih vrijednosti i prava. Autor svoje izlaganje započinje idejom koju je istakao Neil MacCormic, a ta ideja jest da su „*ljudska bića korisnici normi, čije interakcije zavise od međusobno prepoznatljivih shema koje se mogu iskazati kao pravilni nasuprot nepravilnom ponašanju, ili kao nešto što treba pojedinac raditi u određenim okolnostima*“. Bjarup se u ovom radu osvrće na neka filozofska pitanja koja proizlaze iz tvrdnje da su moderne znanosti poput antropologije, sociologije i psihologije uspješno

dokazale da postoji niz moralnih normi u vezi sa određenim društvenim i kulturnim okolnostima. (2) U tekstu „*Vladavina prava- međunarodno priznata vrednost?*“ (p. 86.- 95.) mr. Dragutin Avramović pojašnjava kako se u mogim međunarodnim dokumentima vladavina prava proklamira kao temeljni princip, dok pojam „*međunarodna vladavina prava*“ sve više ulazi u upotrebu. Ipak, pravni standard „*međunarodne odgovornosti*“ i nepostojanje operacionalnih mehanizama međunarodne zaštite relativiziraju njegov značaj, zavisno od odnosa snaga u međunarodnoj zajednici. Autor naglašava kako se javljaju mišljenja da se vladavina prava postupno konkretizira u pojedinim oblastima međunarodnog prava, pogotovo u sferi međunarodne trgovine, sigurnosti, radnog prava, zaštite čovjekove okoline, itd. Autor na kraju ističe kako se ipak čini da ostaje otvoreno pitanje u kojoj je mjeri vladavina prava afirmirana kao realni princip u međunarodnom pravu, posebno u kontekstu podjele na *thin* i *thick rule of law*. (3) U tekstu „*Republikanizam i građanska vrlina*“ (p. 96.- 117.) mr. Marko Božić, Université Paris Ouest, Nanterre, La Défense piše o ideji republikanizma. Republikanizam obnavlja ideju građanske vrline izjednačene sa aktivnim i neposrednim učešćem građana u političkom životu društva. Kako autor tvrdi, ovdje je u pitanju inzistiranje na jednom građanski odgovornom stavu, unaprijeđenju svijesti o nužnosti uviđanja važnosti obrane javnog interesa kao uvjeta svakog pojedinačnog napretka i osobne slobode, čime sloboda pojedinca postaje uvjetovana njegovim neposrednim političkim djelovanjem. Pojam građanske vrline u okvirima samog republikanizma bitno se različito tumači. Naime, u odnosu na pristup ovoj temi javljaju se podjele i razlikuju pravci unutar republikanske misli. Za grupu autora, građanska vrlina nije samo politička obaveza koju pojedinac duguje državi, već prije svega samom sebi. Time građanska vrlina prestaje biti samo još jedno demokratsko sredstvo očuvanja slobode i postaje moralni imperativ svakom članu društva. Osamdesetih godina prošlog stoljeća javila se teorija koja danas privlači sve veću pažnju, a riječ je o tzv. instrumentalnom republikanizmu koji pokušava premostiti podjele između liberalizma i komunitarizma, i nametnuti se kao jedno srednje rješenje. Ovaj rad, međutim, pokušava ukazati na ona manje vješto izvedena mjesta u radovima autora ove orijentacije i dokazati njihov, u osnovi, komunitaristički karakter. Cilj ovog rada jest, kako ističe autor, pokazati u kojoj mjeri tzv. instrumentalni republikanizam (ne) uspijeva ispuniti zadatak koji stavlja pred sebe: da se prikaže kao kompromisna teorija kadra da, korigirajući liberalna gledišta, ne postane tek još jedna varijanta komunitarizma. (4) U tekstu „*Lisabonski ugovor i EMU-Sloboda kretanja kapitala*“ (p. 118.- 126.) doc. dr. Sonje Bunčić sa daje kronološki prikaz pravnih izvora koji se odnose na EMU- proces harmonizacije ekonomskih i monetarnih politika u cilju održavanja jedinstvene valute- eura, te obuhvaća pravila koja uređuju slobodu kretanja kapitala, ekonomsku i monetarnu uniju. Posebnu pažnju u radu posvećuje novostima koje u oblasti slobode kretanja kapitala donosi Lisabonski ugovor. Iz date analize proizlazi da se donijete izmjene odnose na procedure i podijelu nadležnosti u postupku donošenja posebnih administrativnih mjera u ovoj oblasti. U zaključnim razmatranjima koja postavljaju pitanje mogućeg neuspjeha ratifikacije Lisabonskog ugovora konstatira se da postojeća

regulativa koja se odnosi na EMU, a samim tim i na euro, omogućava nastavak rada na harmonizaciji ekonomske i monetarne politike te jačanju eura i bez eventualne ratifikacije Lisabonskog ugovora. (5) U tekstu „*Primena Kantovog kategoričkog imperativa*“ (p. 127.- 147.) mr. Veljko Dubljević obrađuje temu Kantovog kategoričkog imperativa imajući u vidu posebice legitimni interes. Pitanja odgovornosti i dužnosti od izuzetne su važnosti za sve vidove praktičnog promišljanja, i iako je pitanje primjene neodvojivo od razmatranja posljedica bliskog teleološkom ili utilitarističkom načinu razmišljanja, deontološka točka gledišta zapravo predstavlja okvir u kojem se može pratiti legitimni interes. Kantov kategorički imperativ, iako predstavlja moralni princip, ima bogate implikacije za praksu primjene u sferama prava, ekonomije i politike. Razmatranje primjene kategoričkog imperativa dovodi do nužnosti tematiziranja razlike između principa pravičnosti za pojedince (ili Kantovim riječima *dužnosti vrline*), čija je osnova autonomija ličnosti i principa pravednosti za institucije (ili Kantovim riječima *dužnosti pravde*) koji se mogu osigurati određenim sankcijama. Isto tako, tvrdi autor, pitanje primjene treće formulacije zahtijeva raspravu o monološkom ili argumentativnom utemeljenju autonomije.

Ostali su radovi kako slijedi: to su redom: (6) „*Evropske vrednosti i izazovi globalizacije*“ (p. 148.- 157.), dr. A. S. Gajića; (7) „*Aksiološka osnova evropskog građanskog identiteta*“ (p. 158.- 168.), mr. D. Grujić; (8) „*On Tensions Between Values- Diversity vs. Equality*“ (p. 169.- 186.), prof. dr. A. Kartag- Odri; (9) „*Ljudska prava kao tekovina evropske civilizacije- Evropska konvencija o ljudskim pravima*“ (p. 187.- 197.), mr. G. Mitrović, (10) „*Ekološka svest kao univerzalna evropska vrednost- Osvrt na istraživanje „Ekološki problemi vojnogradskih gradova na Dunavu“*“ (p. 198.- 209.), A. Pajvančić, (11) „*Bazični principi ustavne države- primjer Ustava Srbije*“ (p. 210.- 231.), prof. dr. M. Pajvančić; (12) „*(Ne)etičnost prava, pravnikov in pravoznanstva*“ (p. 232.- 249.), prof. dr. M. Pavčnika; (13) „*Evropski standardi i principi rešavanja sporova putem medijacije*“ (p. 250.- 260.), prof. dr. N. Petrušić; (14) „*Teorijsko- pravni aspekt ljudskog dostojanstva kao temeljne vrednosti evropske zajednice naroda*“ (p. 261.- 274.), doc. dr. M. Trajkovića; (15) „*Budućnost koncepta suvereniteta u Europi*“ (p. 275.- 287.), doc. dr. I. Tucak; (16) „*Doprinos skandinavskog realizma univerzalnim evropskim vrednostima*“ (p. 288.- 299.), B. Tucakova, (17) „*Between Universal and Singular: Search for European Values*“ (p. 300.- 311.), prof. dr. D. Vrbana, Pravni fakultet, Osijek, Hrvatska; (18) „*Transformacija suverenosti u postmoderno doba*“ (p. 312.- 321.), prof. dr. M. Živkovića.

Knjiga koja je sabrala niz vrijednih tekstova sa savjetovanja pokazuje nam niz promišljenih, produbljenih i kritičkih stajališta o fenomenu Europske unije i moralnih vrijednosti koji se povezuju s postojanjem i djelovanjem te izvanredne međunarodne organizacije. Najveći broj sudionika ovoga skupa i autora ove knjige došao je iz zemalja koje se dvadeset godina nakon raspada jedne zajednice ponovno nalaze pred izazovima mogućeg ulaska u novu asocijaciju slobodnih i neovisnih država. Ono što je posebno vrijedno istaći jest mogući zaključak kako nema apriornog odbijanja bilo kakve zajednice ako se ona utemeljuje na

vrijednostima koje su trajnije od demagogije trenutka i vrijednostima koje afirmiraju identitet i različitosti. Ostvarivanje vrijednosti pritom ostaje trajna potreba i poruka. Vjerujem da bi takav zaključak mogao imati svaki čitatelj ove vrijedne edicije.